



فقه ۳

کرایش تفسیر و علوم قرآن

درس تمهیدی فی الفقه الاستدلالی

درس ۲۷

کتاب ارث

استاد: حجت الاسلام والمسلمین ترابی

آموزشیار: آقای باقریان

مقدمه

پیشتر دانستیم که بازماندگان میت ممکن است دارای فریضه باشند و یا به قرابت ارث ببرند و یا سبب ارث بردن آنها ولایت باشد؛ بر این اساس، وارثان به پنج دسته تقسیم می‌شوند که در این درس به تفصیل مورد بررسی قرار می‌گیرند و احکام آنها ارائه می‌شود.

در ادامه، دلایل احکام مزبور ارائه خواهد شد.

مطلب دیگری که حائز اهمیت است این است که فقها در مسأله سهم زوجه از ماترک در فرضی که وارث دیگری غیر از امام معصوم وجود ندارد اختلاف کرده اند که دلایل هر گروه از موافقین و مخالفین را مورد بررسی قرار خواهیم داد.

متن عربی

٣- الارث بالفرض و بالقرابة.

ثم ان الوارث بالفرض او بالقرابة ينقسم الى:

- ١- من يرث بالفرض دائماً من دون ان يرد عليه شيء، و هو الزوجة، فان لها الربع مع عدم الولد للميت، و الثمن معه، و لا يرد عليها شيء.
- ٢- من يرث بالفرض دائماً مع الرد عليه احبانا، كالأم، فانه مع انفرادها يرد عليها الفاضل عن الثلث . و كالزوج فانه مع عدم وجود وارث سوى الامام عليه السلام يرد عليه الفاضل عن النصف.
- ٣- من يرث بالفرض تارة و بالقرابة اخرى، كالأب، فانه يرث السدس بالفرض مع وجود الولد و بالقرابة مع عدمه . و كالبنت و البنات فانهن يرثن مع الابن بالقرابة و بدونه بالفرض، الى غير ذلك من الموارد
- ٤- من لا يرث الا بالقرابة، كالابن، و الاخوة للأبوين او للأب، و الجد، و الاعمام و الاخوال.
- ٥- من لا يرث بالفرض و لا بالقرابة بل بالولاء، و هو المعتق و ضامن الجريرة و الامام عليه السلام و المستند في ذلك:

١- اما ان الزوجة ترث بالفرض دائماً

فلانه اما ان يكون للميت ولد او لا، و على كلا التقديرين قد ذكر سهمها في القرآن الكريم.

و اما انه لا يرد عليها شيء زائد على فرضها حتى لو لم يكن وارث غيرها من الطوائف الثلاث النسبية بل يكون الباقي للإمام عليه السلام - بعد فرض عدم تحقق ولاء العتق و ضمان الجريرة - فهو المشهور.

و المسألة ذات أقوال ثلاثة: رد الباقي عليها، و عدمه فيكون الفاضل للإمام عليه السلام، و التفصيل بين زمان الحضور فلا يرد عليها بل عليه عليه السلام و بين زمان الغيبة فيرد عليها.

و منشأ الاختلاف هو الاخبار، ففي مجموعة منها حكم بعدم الرد عليها، كصحيحة ابي بصير عن ابي جعفر عليه السلام : «رجل توفي و ترك امرأته قال: للمرأة الربع، و ما بقي فللإمام» و غيرها.

و في مقابل ذلك صحيحة اخرى لأبي بصير عن ابي عبد الله عليه السلام «رجل مات و ترك امرأته قال: المال لها».

و قد يجمع اما بحمل الثانية على تبرعه عليه السلام بحصته او بحمل الزوجة على كونها من الاقارب فانها ترث جميع المال، كما دل عليه صحيح محمد بن القاسم بن الفضيل: «سألت ابا الحسن الرضا عليه السلام عن رجل مات و ترك امرأة قرابة ليس له قرابة غيرها قال: يدفع المال كله اليها».

ارث به فرض و قرابت

در درس‌های پیش دانستیم که ورثه ممکن است از طریق فرض یا قرابت^۱ و یا هر دو و یا ولاء، ارث ببرند؛ بر این اساس، وارثان میت به پنج دسته تقسیم می‌شوند:

۱. وارثانی که فقط فرض بر هستند:

بعضی از ورثه تنها فرض بر هستند و چیزی به عنوان ردّ به آنها پرداخت نمی‌شود. تنها مصداق این دسته از وارثان، زوجه است که در صورت فرزند داشتن میت، ثمن (یک هشتم) ماترک و در صورت عدم وجود فرزند، ربع (یک چهارم) ماترک را به عنوان فریضه به ارث می‌برد؛ و وجود یا عدم هر یک از خویشاوندان درجه اول یا دوم، در حکم مزبور تأثیری ندارد و چیزی بیش از فریضه‌ی یاد شده به وی پرداخت نمی‌شود.

مثال: اگر ورثه‌ی میت عبارت باشند از زوج، دختر واحد، پدر و مادر؛ و کل ماترک ۲۴ میلیون باشد، دختر میت ۱۲ میلیون (معادل نیمی از ترکه) و هر یک از پدر و مادر ۴ میلیون (معادل یک ششم) و زوجه نیز ۳ میلیون (معادل یک ششم) از ترکه را به عنوان فریضه به ارث می‌برند و یک میلیون باقیمانده میان دختر و پدر و مادر میت، به نسبت سهم آنها تقسیم می‌شود به اینصورت که نسبت سهام (فریضه) هر یک از دختر و پدر و مادر را در نظر می‌گیریم و یک میلیون باقیمانده را به همان نسبت میان آنها تقسیم می‌کنیم. با توجه به اینکه سهم دختر، نصف (معادل سه قسمت از شش قسمت سهام) و سهم هر یک از پدر و مادر، سدس (یک قسمت از شش قسمت سهام) است، نسبت سهام آنها ۳ و ۱ و ۱ می‌شود که این نسبت‌ها را با هم جمع نموده $(3+1+1=5)$ و یک میلیون باقیمانده را به مجموع نسبت‌ها تقسیم می‌کنیم؛ در اینصورت دختر سه پنجم از یک میلیون باقیمانده و هر یک از پدر و مادر، یک پنجم از یک میلیون باقیمانده را به عنوان ردّ به ارث می‌برند.

در مثال یاد شده می‌توان ماترک را به گونه‌ای دیگر نیز میان ورثه تقسیم نمود. به اینصورت که سهم زوجه از ماترک (یک هشتم، معادل ۳ میلیون) را جدا نموده و باقیمانده را با توجه به نسبت سهام زوجه و پدر و مادر، میان آنها تقسیم نماییم؛ به عبارت دیگر، با توجه به اینکه سهم دختر نصف (سه قسمت از شش قسمت) ماترک و سهم هر یک از پدر و مادر، سدس (یک قسمت از شش قسمت) ماترک است، نسبت سهام آنها را با هم جمع نموده $(3+1+1=5)$ و ۲۱ میلیون باقیمانده را به حاصل جمع آنها (که ۵ است) تقسیم می‌نماییم؛ در اینصورت دختر سه قسمت از پنج قسمت (۱۲۶۰۰۰۰۰)، و هر یک از پدر و مادر، یک قسمت از آن (۴۲۰۰۰۰۰) را به عنوان فریضه و ردّ، به ارث می‌برند.

۲. وارثانی که همواره صاحب فریضه اند و گاهی صاحب قرابت نیز هستند که بر سهم آنها از

ماترک افزوده می‌شود.

۱. ماده ۸۹۴ قانون مدنی: صاحبان فرض اشخاصی هستند که سهم آنها از ترکه معین است و صاحبان قرابت کسانی هستند که سهم آنها معین نیست.

از جمله این وارثان، مادر میت است که در صورت عدم وجود اولاد میت و پدر میت، علاوه بر فریضه‌ای که به وی تعلق می‌گیرد^۱، باقیمانده را نیز بالقربه (به عنوان رد) به ارث می‌برد.

شوهر میت نیز در صورتی که شرایط ذیل محقق باشد، علاوه بر فریضه ای که به وی تعلق می‌گیرد، باقیمانده‌ی ترکه را نیز به عنوان رد به ارث می‌برد:

الف: میت فاقد فرزند باشد.

ب: وارث دیگری از طبقات سه گانه نداشته باشد.

ج: فاقد ولی معتق و ضامن جریره باشد.

۳. وارثانی که گاهی بالفرض و گاهی بالقربه ارث می‌برند.

هنگامی که میت فلقد اولاد بوده و پدر جزء بازماندگان او باشد، ارث او بالقربه است؛ به عبارت دیگر، پدر در صورتی که میت دارای اولاد باشد، سدس (یک ششم) ترکه را به عنوان فریضه به ارث می‌برد و اگر میت فاقد اولاد باشد، در صورت وجود مادر میت، سدس ماترک به عنوان فریضه به مادر تعلق می‌گیرد و باقی‌مانده‌ی ترکه برای پدر است و اگر مادر نیز وجود نداشته باشد، پدر تمام ماترک را بالقربه به ارث می‌برد.

بنت واحد نیز در صورتی که میت فاقد اولاد ذکور باشد، نی می از ماترک را به عنوان فریضه به ارث می‌برد و اگر میت دارای اولاد ذکور باشد، سهام او از ماترک، بالقربه است و به صورت تفاضل^۲ تعیین می‌شود.

بنت متعدد نیز در صورتی که میت فاقد اولاد ذکور باشد، دو سوم از ماترک را به عنوان فریضه به ارث می‌برند و اگر میت دارای اولاد ذکور باشد، سهام آنها از ماترک، بالقربه است و به صورت تفاضل تعیین می‌شود.

اخت واحد در صورتی که میت فاقد برادر باشد، نی می از ماترک را به عنوان فریضه به ارث می‌برد و اگر میت دارای برادر باشد، سهام او از ماترک، بالقربه است و به صورت تفاضل تعیین می‌شود.^۳

اخت متعدد نیز در صورتی که میت فاقد برادر باشد، دو سوم از ماترک را به عنوان فریضه به ارث می‌برند و اگر میت دارای برادر باشد، سهام آنها از ماترک، بالقربه است و به صورت تفاضل تعیین می‌شود.

۴. وارثانی که فاقد فریضه هستند و تنها بالقربه ارث می‌برند.

برای برخی از وارثان فریضه‌ای در قرآن مشخص نشده است و این دسته از وارثان مشمول آیه‌ی «وَأُولُوا الْأَرْحَامِ

بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ»^۴ هستند و تنها از راه قرابت ارث می‌برند. از جمله این وارثان عبارتند از:

پسر، برادران ابی، برادران ابوینی، جد، اعمام و احوال.

۱. یادآور می‌شویم که فریضه‌ی یاد شده در صورت وجود حاجب (برادران و خواهران ابوینی میت) سدس و در صورت عدم وجود حاجب، یک سوم است.

۲. مراد از «تفاضل»، تقسیم ترکه به صورت «لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِیِّ» است که طبق آن، به مذکر دو برابر سهم مؤنث پرداخت می‌شود.

۳. یاد آور می‌شویم که اخت واحد در صورتی ارث می‌برد که میت فاقد وارث از طبقه‌ی اول باشد و نیز مراد از اخت واحد در این فرض، خواهر ابوینی یا ابی است.

۴. الانفال: ۷۵، الاحزاب: ۶.

۵. وارثانی که نه صاحب فریضه هستند و نه صاحب قرابت

برخی از وارثان خویشاوند میت نیستند و به همین دلیل مشمول آیه ی «وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ» قرار نگرفته و ارث آنها به قرابت تعیین نمی شود؛ علاوه بر آنکه فریضه ای نیز برای آنها در قرآن مشخص نشده است.

این گروه از وارثان عبارتند از: ولی معتق، ضامن جریره و امام معصوم.

تطبیق

۳- الارث بالفرض و بالقرابة. ثم ان الوارث بالفرض او بالقرابة ينقسم الى:

ارث از طریق فرض و قرابت. وارثانی که به فرض یا قرابت یا هر دو ارث می برند به پنج دسته تقسیم می شوند:

۱- من یرث بالفرض دائما من دون ان یرد علیه شیء،

وارثی که فقط فرض بر است و هیچ اضافه ای به عنوان رد به او داده نمی شود، (همان گونه که از او کم نیز گذاشته نمی شود).

و هو الزوجة، فان لها الربع مع عدم الولد للمیت، و الثمن معه، و لا یرد علیها شیء.

و این فرض منحصر به سهم الارث زوجه از شوهرش است که در صورت فرزند داشتن میت ثمن و در صورت عدم آن ربع است و چیزی به سهم او اضافه نمی شود.^۱

۲- من یرث بالفرض دائما مع الرد علیه احيانا،

کسی که دائما فرض خود را می برد و گاهی نیز اضافه ای بر فرض نیز نصیب او می شود

كالأُم، فانه مع انفرادها یرد علیها الفاضل عن الثلث.

مانند مادر که در صورت عدم اولاد و پدر میت علاوه بر ثلث، مابقی را به عنوان رد می برد.

و كالزوج فانه مع عدم وجود وارث سوی الامام علیه السلام یرد علیه الفاضل عن النصف.

و شوهر نیز در صورتی که هیچ یک از ورثه سببی و نسبی غیر از امام نباشند، نصف ترکه را به عنوان فرض و نصف دیگر آن را به عنوان رد می برد.

۳- من یرث بالفرض تارة و بالقرابة اخرى،

کسی که گاهی به فرض و گاهی به قرابت ارث می برد،

^۱ توضیح استاد: اگر میت پدر و مادر و زوجه و یک دختر داشته باشد سهم دختر نصف و سهم هر کدام از پدر و مادر سدس و سهم زوجه ثمن خواهد بود. اگر فرض کنیم ما ترک میت ۲۴ میلیون باشد به دختر ۱۲ و به هریک از والدین ۴ و به زوجه ۳ میلیون می رسد که مجموع آنها ۲۳ می شود یک میلیون باقی مانده بین والدین و دختر به نسبت سهامشان که ۳ و ۱ و ۱ است تقسیم می شود، زیرا سهم دختر نصف یعنی سه ششم و سهم هر یک از پدر و مادر نیز یک ششم است.

می توان ابتداء سهم زوجه را داد و ۲۱ میلیون باقی مانده را بر ۵ تقسیم کرد ۳ قسمت آن یعنی ۱۲۶۰۰۰۰۰ به دختر و به هریک از والدین ۴۲۰۰۰۰۰ داد.

کالاًب، فانه يرث السدس بالفرض مع وجود الولد و بالقربة مع عدمه
مانند پدر که با وجود ولد فرض او سدس است و در صورتی که فرزندی نباشد سهم او بلقرباه (تمام ترکه) است.
و کالبت و البنات فانهن يرثن مع الابن بالقربة و بدونه بالفرض،
و یک دختر میت یا چند دختر او در صورت وجود پسر برای میت به قرابت ارث می برند و در صورت عدم او به فرض.

الی غیر ذلک من الموارد.

و غیر اینها از موارد دیگر.^۱

۴- من لا يرث الا بالقربة، کالابن، و الاخوة للأبوين او للأب، و الجد، و الاعمام و الاخوال
کسانی که فقط از راه قرابت ارث می برند و سهم معینی در قرآن برای آنان مشخص نشده است مانند : فرزند،
برادران ابوینی یا ابی، جد، عموها و دایی‌ها.

۵- من لا يرث بالفرض و لا بالقربة بل للولاء، و هو المعتق و ضامن الجريرة و الامام علیه السلام.
کسانی که نه به فرض ارث می برند و نه به قرابت بلکه به ولاء ارث می‌برند که اینها ولی معتق (آزاد کننده)، ضامن
جریره و امام علیه السلام هستند.

تقسیم بندی ورثه بر اساس ارث بردن به فرض یا قرابت یا هر دو و یا ولاء

- | | |
|---|---|
| (الف) وارثی که فقط فرض بر است: زوجه.
(ب) وارثانی که همواره صاحب فریضه‌اند و گاهی صاحب قرابت نیز هستند مانند: مادر میت و پدر او
(ج) وارثانی که گاه بالفرض و گاه بالقرباه ارث می‌برند مانند: پدر، بنت واحد و مقدد، اخت واحد و متعدد.
(د) وارثانی که تنها بالقرباه ارث می‌برند مانند: پسر، برادران ابی و ابوینی، جد، اعمام و اخوال.
(ه) وارثانی که نه صاحب فریضه هستند و نه صاحب قرابت: ولی معتق، ضامن جریره و امام معصوم (ع). | } |
|---|---|

Sco1⇒۱۲:۲۱

^۱ . همین طور است خواهران میت که در صورت نبودن برادر به فرض و در صورت وجود او به قرابت ارث می‌برند.

دلایل احکام ذکر شده

پس از بیان احکام ذکر شده نوبت به آن می‌رسد که به بررسی دلایل و مستندات آنها بپردازیم.

دلیل اینکه زن میت دائماً فرض خود را ارث می‌برد:

صراحت آیات قرآن حاکی از آن است که فریضه‌ی زوجه‌ی میت در صورتی که میت دارای فرزند باشد ثمن (یک هشتم) و در صورتی که میت فاقد فرزند باشد ربع (یک چهارم) است؛ و در کتاب قرآن به سهم زوجه در هر دو حالت تصریح شده است.

اما مستند این حکم که زوجه میت در هر صورتی از بیش از فریضه محروم است، فتوای مشهور فقها می‌باشد؛ طبق فتوای مشهور فقها حتی هنگامی که میت از طبقات سه گانه وارثی نداشته باشد و نیز فاقد ضامن جریره و ولی معتق باشد، باقیمانده‌ی ماترک به امام معصوم می‌رسد^۱ و چیزی بیش از فریضه به زوجه‌ی میت پرداخت نمی‌شود. در مقابل قول مشهور، اقوال دیگری نیز وجود دارد. و به طور کلی هنگامی که میت وارثی از طبقات سه گانه نداشته باشد و فاقد ضامن جریره و ولی معتق باشد، سه قول در رابطه با سهم زوجه از ماترک ارائه شده است: قول اول: زوجه ربع (یک چهارم) ماترک را به عنوان فرض و باقیمانده ماترک (سه چهارم) را به عنوان ردّ به ارث می‌برد.

قول دوم: ربع ماترک که فریضه‌ی زوجه است به وی پرداخت می‌شود و باقیمانده‌ی آن در زمان حضور امام معصوم متعلق به امام معصوم است و در زمان غیبت، به عنوان ردّ به زوجه پرداخت می‌شود. قول سوم (قول مشهور): ربع ماترک که فریضه‌ی زوجه است به وی پرداخت می‌شود و باقیمانده‌ی آن (چه در زمان حضور معصوم و چه در زمان غیبت) متعلق به امام معصوم است.

منشأ اختلاف فقها در حکم یاد شده

منشأ اختلاف فقها در فرض یاد شده، مجموعه روایاتی است که در برخی از آنها، در فرض یاد شده، حکم به ردّ سه چهارم باقیمانده از ماترک به زن میت داده شده است و در برخی دیگر چنین حکم شده که سه چهارم باقیمانده از ماترک (در فرض مزبور) متعلق به امام معصوم است. از جمله آن روایات، روایت ابو بصیر از امام محمد باقر (ع) است که در آن امام باقر (ع) در مورد ماترک مردی که از دنیا رفته بود و تنها وارث او همسر وی بود چنین حکم نمودند که سهم زن، ربع ماترک است و باقیمانده برای امام معصوم است؛ علاوه بر روایت ذکر شده، روایات دیگری نیز بر این حکم دلالت دارند. در مقابل روایات یاد شده، روایت دیگری از ابو بصیر نقل شده است که در آن امام صادق (ع) در مورد ماترک مردی که از دنیا رفته بود و تنها وارث او همسر وی بود چنین حکم نمودند که تمام ماترک به همسر میت تعلق دارد.

^۱ . یاد آور می‌شویم که زوج در چنین صورتی باقیمانده‌ی ماترک را به عنوان ردّ به ارث خواهد برد.

در جمع روایات ذکر شده، نظرات مختلفی از سوی فقها ارائه شده است؛ برخی از فقها، معتقدند در روایتی که امام صادق (ع) تمام ماترک را متعلق به زن می‌داند، امام (ع) از سهم خود (که سه چهارم از ماترک بوده) صرف نظر نموده و آن را به صورت مجانی در اختیار زن قرار داده است و یا اینکه زن میت، از خویشاوندان میت بوده است که سه چهارم ماترک از راه نسب و قرابت به وی ارث رسیده است؛ همانگونه که صحیح هی محمد بن قاسم بن فضیل بر این مطلب دلالت دارد و در آن امام علی بن موسی الرضا (ع) در مورد ماترک مردی که وارثی جز همسر خویش ندارد چنین حکم نموده‌اند که تمام ماترک به همسر میت تعلق دارد.

بنابراین، طبق نظر فقهای ذکر شده، در این صورت ن می‌توان حکم کلی صادر نمود و ن می‌توانیم به استناد روایت ذکر شده، در تمامی مواردی که زن، تنها وارث میت است، تمام ماترک را متعلق به زن بدانیم.^۱

تطبیق

و المستند فی ذلک:

دلیل مطالب پیش گفته

۱- اما ان الزوجة ترث بالفرض دائما

ارث بردن زوجه به فرض دائما

فلانه اما ان يكون للمیت ولد او لا، و علی کلا التقديرین قد ذکر سهمها فی القرآن الکریم

زیرا یا میت فرزند دارد یا ندارد و در هر دو صورت خداوند متعال سهم زوجه را در قرآن بیان کرده است.

و اما انه لا یرد علیها شیء زائد علی فرضها حتی لو لم یکن وارث غیرها من الطوائف الثلاث النسبیه بل یكون الباقي

للإمام علیه السلام- بعد فرض عدم تحقق ولاء العتق و ضمان الجريرة- فهو المشهور.

اما این که اضافه‌ای بر فرضش (ثمن یا ربع) به او داده نمی‌شود حتی در صورتی که وارثی غیر از زن از طوایف سه

گانه سببی وجود نداشته باشد بلکه باقی ارث برای امام (ع) است - بعد از فرض عدم ولی معتق و ضامن جریره-

مطلبی است که بین علماء مشهور است.

و المسألة ذات أقوال ثلاثة:

در این مسئله سه قول وجود دارد:

رد الباقي علیها،

باقی به او داده می‌شود.

و عدمه فیکون الفاضل للإمام علیه السلام،

^۱ برای حکم تفصیل به اینکه در زمان غیبت، سه چهارم باقیمانده از ماترک (در فرض مزبور) به زن پرداخت می‌شود و در زمان حضور معصوم، متعلق به امام معصوم است، استدلالی در متن ذکر نشده است؛ هر چند که دلیل حکم یاد شده روشن و بدیهی می‌باشد و آن عدم دسترسی به امام معصوم در زمان غیبت است.

نظریه‌ی تفصیل بین زمان غیبت و حضور معصوم، نسبت به دیگر اقوال، اولویت دارد.

مازاد بر سهم الارثش به امام داده می‌شود.

و التفصیل بین زمان الحضور فلا یرد علیها بل علیه علیه السّلام و بین زمان الغیبة فیرد علیها

در زمان حضور مازاد بر فرض به او داده نمی‌شود بلکه به امام می‌رسد ولی در زمان غیبت به زوجه می‌دهند.

و منشأ الاختلاف هو الاخبار، ففي مجموعة منها حکم بعدم الرد علیها،

منشأ اختلاف اقوال روایاتی است که در مجموعه‌ای از آنها به عدم رد به زوجه حکم کرده

کصحیحة ابی بصیر عن ابی جعفر علیه السّلام : «رجل توفی و ترک امرأته قال : للمرأة الربع، و ما بقی فللإمام»^۱ و غیرها.

مانند صحیحه ابوبصیر از امام محمد باقر علیه السلام: «مردی از دنیا رفت و زنی از او باقی مانده است. امام فرمود: سهم زن او ربع و مابقی از آن امام است». و غیر این صحیحه نیز روایاتی داریم.

و فی مقابل ذلك صحیحة اخرى لأبی بصیر عن ابی عبد الله علیه السّلام: «رجل مات و ترک امرأته قال: المال لها»^۲.

در مقابل این صحیحه، صحیحه‌ی دیگر ابوبصیر از امام صادق (ع) است که: «مردی از دنیا رفت و زنی از او باقی مانده است. حضرت فرمود: تمام مال به زن تعلق دارد».

و قد یجمع اما بحمل الثانية علی تبرع ه علیه السّلام بحصة او بحمل الزوجة علی کونها من الاقارب فانها ترث جميع المال،

در مقام جمع بین این دو روایت گفته اند: امام علیه السلام از سهم خود گذشته و آن را مجانی در اختیار آن زن گذاشته است یا این حکم امام مربوط به جایی است که زوجه از خویشان زوج بوده ل ذا بقیه مال را از راه نسب ارث برده است.

كما دلّ علیه صحیح محمد بن القاسم بن الفضیل: «سألت ابا الحسن الرضا علیه السّلام عن رجل مات و ترک امرأة قرابة لیس له قرابة غیرها قال: یدفع المال کله الیها»^۳.

همانگونه که صحیح محمد بن قاسم به فضیل بر این مطلب دلالت دارد که: «از امام هشتم ابوالحسن الرضا (ع) سؤال کردم از مردی که مرد ه و همسرش را که با او خویشانند است باقی گذاشته و وارث دیگری ندارد امام فرمود: تمام مال به او داده می‌شود».

۱. وسائل الشیعة ۱۷: ۵۱۵ الباب ۴ من أبواب میراث الازواج الحدیث ۴.

۲. وسائل الشیعة ۱۷: ۵۱۶ الباب ۴ من أبواب میراث الازواج الحدیث ۹.

۳. وسائل الشیعة ۱۷: ۵۱۷ الباب ۵ من أبواب میراث الازواج الحدیث ۱.

اقوال مختلف نسبت به بیشتر از ربع، در جایی که میت وارثی از طبقات سه گانه نداشته باشد و فاقد ضامن جریره و ولی معتق باشد، و تنها وارث او زوجه اش باشد:

- | | |
|--|---|
| <p>قول اول: زوجه باقیمانده‌ی ماترک را به عنوان ردّ به ارث می‌برد.</p> <p>قول دوم: باقیمانده در زمان حضور امام معصوم متعلق به امام است و در زمان غیبت، به عنوان ردّ به زوجه پرداخت می‌شود.</p> <p>قول سوم (قول مشهور): باقیمانده‌ی ترکه (در زمان حضور معصوم و غیبت او) متعلق به امام معصوم است.</p> | } |
|--|---|

Sco2⇒۲۳:۳۰

چکیده

۱. وارثان میت بر اساس اینکه به فرض یا قرابت و یا هر دو و طی ولاء، ارث ببرند به پنج دسته تقسیم می‌شوند.
۲. وارثی که فقط فرض بر است و چیزی به عنوان ردّ به او پرداخت نمی‌شود زوجه است که در صورت فرزند داشتن میت، یک هشتم و در صورت عدم وجود فرزند یک چهارم ماترک را به عنوان فریضه به ارث می‌برد.
۳. وارثانی که همواره صاحب فریضه اند و گاهی صاحب قرابت نیز هستند مانند: مادر میت به شرط عدم وجود اولاد و پدر برای میت، و نیز شوهر میت در صورتی که میت فاقد فرزند، ولیّ معتق و ضامن جریره و نیز وارث دیگری از طبقات سه گانه باشد.
۴. وارثانی که گاهی بالفرض و گاهی بالقربه ارث می‌برند مانند: پدر، بنت واحد و متعدد، اخت واحد و متعدد.
۵. وارثانی که فاقد فریضه هستند و تنها بالقربه ارث می‌برند مانند: پسر، برادران ابی و ابوینی، جدّ، اعمام و احوال.
۶. وارثانی که نه صاحب فریضه هستند و نه صاحب قرابت عبارتند از: ولیّ معتق، ضامن جریره و امام معصوم (ع).
۷. دلیل اینکه زن میت دائماً فرض خود را ارث می‌برد صراحت آیات قرآن است؛ اما مستند این حکم که زوجه ی میت در هر صورت از بیشتر از فریضه محروم است فتوای مشهور فقها می‌باشد.
۸. هنگامی که میت وارثی از طبقات سه گانه نداشته باشد و فاقد ضامن جریره و ولیّ معتق باشد، و تنها وارث او زوجه‌اش باشد نسبت به بیشتر از ربع، سه قول وجود دارد:
- قول اول: زوجه باقیمانده‌ی ماترک را به عنوان ردّ به ارث می‌برد.
- قول دوم: باقیمانده‌ی ماترک در زمان حضور امام معصوم متعلق به امام است و در زمان غیبت، به عنوان ردّ به زوجه پرداخت می‌شود.
- قول سوم (قول مشهور): باقیمانده‌ی ترکّه (در زمان حضور معصوم و غیبت او) متعلق به امام معصوم است.